

Хазарский альманах

Том 8

*Сборник научных трудов,
посвященный памяти археолога-медиевиста, доктора исторических
наук, профессора, заслуженного деятеля науки и техники Украины,
основателя Международного центра хазароведения,
основателя Хазарского Альманаха
Владимира Кузьмича Михеева*

Редакційна колегія:

М.М. Олійник (головний редактор), професор, доктор іст. наук
О.І. Айбабін, професор, доктор іст. наук
В.С. Аксьонов, канд. іст. наук
К.В. Бондар (відп. секретар), канд. філол. наук
О.Б. Бубенок, ст. наук. співр., доктор іст. наук
О.Б. Головка, доктор іст. наук
М.Ф. Дмитроченко, професор, доктор іст. наук
Ю.М. Кочубей, ст. наук. співр., канд. філол. наук
Л.В. Матвєєва, професор, доктор іст. наук
В.В. Міхеєва, ст. наук. співр., канд. іст. наук
В.Я. Петрухін, професор, доктор іст. наук
А.В. Скоробогатов, доцент, доктор іст. наук
С.Б. Сорочан, професор, доктор іст. наук
О.О. Тортіка (заступник головного редактора), доцент, доктор іст. наук
О.І. Уткін, професор, доктор іст. наук
О.О. Хамрай, ст. наук. співр., канд. філол. наук

Склад ред. колегії затверджено на засіданні Вченої ради Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України 15 жовтня 2009 р. (протокол № 4) та Вченої ради Міжнародного Соломонового університету 29 вересня 2009 р. (протокол № 8).

Затверджено до друку Вченою радою Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України 26 листопада 2009 р. (протокол № 5) та Вченою радою Міжнародного Соломонового університету 24 листопада 2009 р. (протокол № 10).

Хазерский альманах / Ред. кол.: Н.Н. Олейник (гл. ред.), А.И. Айбабин, В.С. Аксенов и др. Харьков – Киев – 2009. – Т. 8. – 320 с.

(Свідоцтво про державну реєстрацію: серія KB, № 14552-3523р від 02.10.2008)

Том містить матеріали, присвячені пам'яті видатного українського вченого – історика, археолога, сходознавця, засновника "Хазарського альманаху" та Міжнародного центру хазарознавства, доктора історичних наук, професора Володимира Кузьмича Міхеєва.

ISBN 978-966-7950-51-4

© Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАНУ, 2009
© Міжнародний центр хазарознавства
Східноукраїнської філії МСУ, 2009

СОДЕРЖАНИЕ

ОТ РЕДКОЛЛЕГИИ.....	5
<i>I. Памяти Владимира Кузьмича Михеева (1937–2008).....</i>	9
КОРОТКИЙ НАРИС ЖИТТЯ, НАУКОВОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В. К. МІХЕЄВА	13
ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ, НАУКОВОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В. К. МІХЕЄВА.....	19
ПРАЦІ В. К МІХЕЄВА.....	24
АРХІВНІ РОБОТИ В. К. МІХЕЄВА.....	36
ДИСЕРТАЦІЇ, ВИКОНАНІ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ В. К. МІХЕЄВА.....	41
ЛІТЕРАТУРА ПРО В. К. МІХЕЄВА.....	42
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК.....	50
АРХЕОЛОГ-МЕДИЕВИСТ ПРОФЕССОР В.К. МИХЕЕВ: ИЗ КАЛЕЙДОСКОПА ВПЕЧАТЛЕНИЙ.....	55
ПАМ'ЯТИ ВЛАДИМИРА КУЗЬМИЧА МИХЕЕВА И АНДРЕЯ ВАСИЛЬЕВИЧА КРЫГАНОВА.....	59
В.К. МИХЕЕВ В МЕЖДУНАРОДНОМ СОЛОМОНОВОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	61

II. Статьи и публикации.....65

А. Айбабин
РАННИЕ ХАЗАРСКИЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПАМЯТНИКИ В
СЕВЕРНОМ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ.....67

В.С. Аксенов
ЗАХОРОНЕНИЯ С НАРУШЕНИЕМ АНАТОМИЧЕСКОГО
ПОРЯДКА КОСТЯКА НА МОГИЛЬНИКЕ САЛТОВСКОЙ
КУЛЬТУРЫ ЧЕРВОНАЯ ГУСАРОВКА.....89

О.Б. Буфенок, В.С. Аксенов
КТО СЕИТАЛ В СУХОЙ ГОМОЛЬШЕ В ХАЗАРСКОЕ ВРЕМЯ?....103

О.Б. Головки
ЛІТОПИСНА БЕРЛАДЬ НА КОРДОНІ
ЗЕМЛЕРОБСЬКОЇ ТА КОЧІВНИЦЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙ
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....147

Д.М. Дудко
РАННЕСЛАВЯНСКОЕ ИЗОБРАЖЕНИЕ БОЖЕСТВА
С НАДПИСЬЮ ИЗ ФЕССАЛИИ И СЛАВЯНО-АЛАНСКИЙ ОБРАЗ
ПЛЯШУЩЕГО СОЛНЕЧНОГО БОГА.....171

Т.М. Калинина
СВЕДЕНИЯ ШАМС АД-ДИНА АЛ-МУКАДДАСИ О ХАЗАРИИ.....187

В.В. Колода, Т.А. Колода
КУЗНЕЧНАЯ МАСТЕРСКАЯ НОВОГО
РЕМЕСЛЕННОГО ЦЕНТРА ЛЕСОСТЕПНОЙ ХАЗАРИИ.....203

И.Г. Коновалова
ХАЗАРИЯ В АРАБСКИХ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ
СОЧИНЕНИЯХ XII–XIV вв. 217

С. Г. Кляшторный
РАННИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА
СЛАВЯНО-ТЮРКСКИХ КОНТАКТОВ.....227

В.В. Майко, А.В. Гаврилов, В.Д. Гукин КОМПЛЕКС ОРУЖИЯ, КОНСКОГО СНАРЯЖЕНИЯ И БЫТОВЫХ ПРЕДМЕТОВ С ПРАБОЛГАРСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ IX – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ X ВВ. В ЮГО-ВОСТОЧНОМ КРЫМУ.....	237
Ю.М. Могаричев НОВЫЕ МАТЕРИАЛЫ ПО ИСТОРИИ ЕВРЕЙСКОЙ ДИАСПОРЫ ПОЗДНЕАНТИЧНОГО – РАННЕСРЕДНЕВЕКОВОГО БОСПОРА	265
В.Я. Петрухин ВЕНГРЫ И РУСЬ В ПОДНЕПРОВЬЕ.....	277
И.Г. Семенов ГЕОГРАФИЯ СОБСТВЕННО ХАЗАРИИ И ВОПРОС О ПОИСКАХ ИУДЕЙСКО-ХАЗАРСКИХ ПАМЯТНИКОВ.....	289
С.Б. Сорочан К ВОПРОСУ О ВИЗАНТИЙСКОМ ТЕРМИНЕ “ПАКТА” ПРИМЕНИТЕЛЬНО К ИСТОРИИ ФЕМНОГО ХЕРСОНА.....	315
III. Некрологи	329
ВСПОМИНАЯ СВЕТЛАНУ АЛЕКСАНДРОВНУ ПЛЕТНЕВУ (1926–2008)	331
ПАМЯТИ ОЛЕГА ВАСИЛЬЕВИЧА СУХОБОКОВА (1937–2008).....	335
АНДРЕЙ ВАСИЛЬЕВИЧ КРЫГАНОВ (1955–2008).....	353

Наукове видання

Хазарський альманах

Том 8

(Українською та російською мовами)

Літературний та технічний редактор – К.В. Бондар

Оригінал-макет – О.О. Герман

Видавництво: “Тарбут Лаам”

ISBN 978-966-7950-51-4

Редакційно-видавничий відділ МСУ

Адреса ред. колегії: 61057 Україна, м. Харків, вул. Громадянська, 22/26

Тел./факс: (057) 771-02-53, 771-02-54

www.msu-kharkov.edu.ua

e-mail: info@msu-kharkov.edu.ua

Формат 70x100/16

Папір офсетний. Друк лазерний. Друк. арк. 18,4

Підписано до друку 03.12.2009. Наклад 500 прим. Замовлення 07/12 - 110.

Віддруковано в друкарні ООО «Сучасний Друк» на цифровому лазерному видавничому комплексі Rank Xerox Docutech 135.

Телефон: (057) 755-8-114